HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul - Eminönü Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yazı İşleri Müdürü : MEHMET HALİT BAYRI

Yıl : 7 Şubat 1938 Sayı : 76

BALIKESİRDE KISIRLIĞA DAİR ÂDETLER VE İNANMALAR

1 — Kısır kadınlar şehir içinde ve şehirden daha çok köylerde tamamile faydasız sayılırlar. Bâzı yerlerde bunlara hizmetçi muamelesi yapılır, kendileri miras ve zevcelik haklarından mahrum bırakılır.

Kısır kadınlarla kocaları arasında daimî bir çekişme vardır. Bunlar birbirile hiç uyuşamazlar. Erkek, fırsat düşünce karısına :

— Sen insan değilsin, insan olsaydın çocuk doğururdun; diye haykırır. Kısır oldukları için kocaları tarafından bırakılmış kadınlar eskiden pek çoktu.

2 — Bir kadının kısır olduğu anlaşıldıktan sonra eskiden kocası iki türlü evlenebilirdi: ya koca, kendi kendine evlenmeğe teşebbüs ederdi, yahut zevce, evin çocuğu olsun diye kocasını evlendirmeğe kalkardı. Kısır kadının kocası, her ne suretle olursa olsun ikinci defa evlendikten sonra çocuğu olursa, o zaman ilk zevce için evin içinde bir cehennem hayatı başlamış olur, kendisine çok fena muamele edilir ve ceryan eden her fena hadisenin mesuliyeti ona yükletilirdi.

3 — Kısır kadınların çocuk kazanmak için baş vurdukları bir çok tedbirler ve kullandıklari türlü türlü ilâçlar vardır. Bunları sırası ile aşağıya geçiriyoruz. Fakat daha evvel ilâçlar hakkında mevcut bir efsaneyi nakledelim :

Vaktile bir karı koca varmış. Bunlardan kadın kısırmış. Evlendikten sonra üç dört sene geçtiği halde çocuğu olmadığı ve kısırlığı meydana çıktığı için kadın kocasını tekrar evlendirmiş. Yeni gelen kadına ilk kadın hiç bir iş gördürmemiş, onu daima istirahat içinde yaşatmış. Fakat ne çare ki ikinci kadın da kısırmış. Bir gün birinci kadın çamaşır yıkıyormuş, ikinci kadın da yanında oturuyormuş. Bu sırada kapıya bir kısır kadın gelmiş. Bu iki kadının müteessir bir halde olduklarını görünce teessürlerinin sebebini sormuş. Birinci kadın, kendisinin kısır olduğunu, evin çocuğu ol-

sun diye kocasını tekrar evlendirdiği halde ikinci kadının da kısır çıktığını anlatmış. O zaman kapıya gelen kısır kadın demiş ki : «Çarşıdan prasa alırsınız. Onları kesip yıkamadan kaynatır, buharına ikinci kadını oturtursunuz.» Kadınlar derhal çarşıdan prasa almışlar. Ateşe koymuşlar. Prasa kaynamış. Kaynayan prasayı bir kaba koymuşlar. O esnada ikinci kadının nasılsa bir işi çıkmış. Birinci kadın prasa soğumasın diye kabın üzerini eteğile örtmüş. Biraz sonra ikinci kadın da gelerek kabın üzerine oturmuş. Bir müddet geçince her iki kadında gebelik alâmetleri belirmiş. İkinci kadın, tabiî fevkalade sevinmiş. Birinci kadın ise midesinin bozulduğunu, hastalandığını zannetmiş, cünkü kendisinin de gebe olacağını hiç ümit etmiyormuş. Zaman ilerledikçe her iki kadının karınları büyümüş. Nihayet doğum vakti gelmiş. İkinci kadın doğum ağrıları içinde kıvranırken, birinci kadın da hastalanmış, kıvrım kıvrım kıvranmağa başlamış. İkinci kadının doğurmasını bekliyenler, birincinin de hastalandığını işidince heman onun yanına da koşmuşlar. Bakmışlar ki kadın doğurmak üzere. Heman bir ebe daha çağırmışlar. Önce birinci kadın, sonra da ikinci kadın birer erkek çocuk dünyaya getirmişler. Keyfiyet kocalarına haber verilmiş. Adamcağız pek çok sevinerek birinci kadının yanına gelmiş. Demiş ki :

— Bire karı, mademki ilâçla doğuracaktın, niçin bunu daha evvel yapmadın da beni bir daha evlendirdin?

4 — Kısırlığı gidermek için baş vurulan çarelerden tesbit edebildiklerimiz şunlardır :

A — Köy evlerinin çoğunda furun bulunur. Ekmek pişirildikten sonra bunlar soğusun diye bırakılır. Fırın sıcaklığı bir insanın dayanabileceği derecede iken kısır kadınları fırına sokarlar. Kadının fırında sinirleri gevşer ve kısırlığı zail olur.

Kısırlığını gidermek için bu çareye baş vuran bir kadına ait şu hikâye Balıkesirde dilden dile dolaşmaktadır: Vaktile bir köyde karı koca ile bir kaynanadan ibaret bir aile varmış. kadın kısırmış. Bir gün evde ekmek yapmışlar. Ekmek piştikten sonra fırını soğumaya terk etmişler. kaynana, kadına demiş ki :

— Fırın da soğudu, gel içine gir de şu kısırlıktan kurtul. Kadın fırına girmiş, fakat fırın da bir insanın dayanabileceği derecede soğumamış olduğundan içeride inlemeğe başlamış. İniltiyi duyanlara kaynana demiş ki :

— Bırakın inlesin, inlemeden çocuk doğurulmaz.

Beri tarafta ise fırına giren kadın yanmağa, haykırmağa başlamış. O zaman komşular işe müdahale etmiş. Fırını açmışlar, kadıncağızı âdeta kömür halinde dışarı çıkarmışlar. Bir az sonra kadıncağız ölmüş. Akşam üstü kocası eve gelmiş. Kaynana korka korka meseleyi oğluna anlatmış. Koca hiç teessür duymaksızın :

— İyi olmuş, demiş, işte çocuk doğurmamanın cezası budur.

B — Bir kısır kadın doğurmak için bir çok ilâçlar yapmış, fakat hiç birinden fayda görmemiş Nihayet şu ilâcı öğrenmiş: Buğdayın içindeki «kramok» denilen yuvarlak cisimler dökülecek, bezir yağı ile karıştırılarak lapa halinde ve bir tülbent arasında tenasül uzvunun içine konulacak, orarada yirmi dört saat tutulacak. Bu tedbir ikişer gün fasıla ile üç defa tekrar edilecek. Bu ilâç zehirlidir, bunu kullananlardan ölen kadınlar varmış.

C — Kısır kadınları baş aşağı tutup ayaklarından silkerler. Bu esnada hususî surette yapılmış bir çömleği ve yahut bir taş havanı belinin üstünde tutarlar. Çömlek veya havanı tutmak için kadının beline avuç içi kadar ekmek kabuğu ekmek, bunun üzerine ya kibrit dikerler, yahut mum ve yahut çıra koyarlar. Bunları yakıp üzerine çömleği kapatırlar.

D — Vaktile bir karı koca varmış. Kadının yedi sekiz senedir çocuğu olmuyormuş. Nihayet kocası tekrar evlenmeğe karar vermiş. Kadın kocasının tekrar evlendiğini istemiyor ve daima ağlıyormuş Kocası dinlememiş, düğün tedarikine başlamış. Komşulardan biri kadının haline acıyarak ona şu ilâcı tavsiye etmiş: dokuz turunç ile beş on kuruşluk kimyon alınacak. Turunçlar küle gömülerek pişirilecek, sonra bir turunç ikiye bölünerek üzerine kimyon serpilecek. Ve iki parça halinde tenasül uzvunun üzerine asılacak. Bu ilâç sıra ile üç gün tatbik edilecek ve her gün üç turunç kullanılacak. Kadın. komşunun tavsiyesini tutarak bu ilâcı yapmış. Az zaman sonra kendisinde gebelik alâmetleri belirmiş. Vaktı gelince de bir oğlan çocuğu doğurmuş. Bunun üzerine kocası da bittabi evlenmekten vaz geçmiş. Kadın bu ilk çocuktan sonra daha iki çocuk dünyaya getirmiş.

E — Zencefili çiğneyip çöp haline getirerek tenasül uzuvuna koyarlar ve yirmi dört saat bırakırlar, bunu bir kaç gün tekrar ederler.

F — Sığır budunun yağsız tarafından bir avuç kadar keserler. Üzerine loğusa baharatı serperler. (Bunların sayısı kırk bir tane olup isimleri yoktur.) Bunu tenasül uzvunun haricine asarlar ve her gün değiştirmek şartile bir hafta devam ederler.

H — Hava civa, nöbet şekeri, keten tohumu ve sütten ibaret bir ilaç daha vardır. Bu ilâcı hazırlamak için yüz dirhem süt ve diğer saydıklarımızdan beşer kuruşluk tedarik olunur. Bunlar bir kap içinde kaynatılır. Lapa haline geldikten sonra bundan bir ceviz kadarını alırlar ve bir tülbent içinde tenasül uzvuna tatbik ederler Günde üç dört defa değiştirilmek suretile bu ilâç bir ay kullanılır.

K — Dokuz tane beyaz kabuklu soğanın püskül tarafını kesip içini oyarlar. Bu oyuk yere loğusa baharları ile ak sakız koyarlar ve üzerini kapatıp küle gömerler. Piştikten sonra soyup bir tülbent içinde tenasül uzvuna tatbik ederler.

 H A S Î B Î

İşte size enginlere doğru taşmış, gitmiş bir derya, bir deniz! Ucu bucağı tahmin edilemiyecek kadar geniş bir ufuk!..

Mübalağa sanmayınız. Hasîbî'nin şiirlerini okuduğunuz zaman benim, onu anlatmıya dilim dönmediğini anlıyacaksınız, ve siz benden ziyade ona evsaf vereceksiniz.

Hasîbî'yi anlıyabildiğim kadar anlatabilmek için başka şairlerin şehadetlerine de müracaat etmek lâzım geliyor. Bunu yaparken de o şairlerin de bir az hayatlarını anlatmak ve eserlerini göstermek icap ediyor.

Hasîbî divan edebiyatçılarındandır. Fakat başka divan edebiyatçıları gibi zümre teşkil ederek halk edebiyatına nankörlük eden şairlerden olmayıp bilâkis onları takdir edenlerden imiş.

Meselâ : Edirneli bir Kenzî varmış. Bu şair harabat, pejmürde, derbeder fakat Hasîbî'nin dediği gibi bir cevher imiş. Trakya mıntakasında derliyebildiğimiz yazma mecmuaların bir çoklarında (Edirneli Kenzî'nin *nazire kabul etmez* bir koşması) diye kayıtlı olan şu koşmayı görüyoruz :

L — Balıkesirde «Bardakkıran Dede» adlı bir evliya vardır. Hıdırellez günü Cumartesiye rast geldiği vakit, bir hafta evvelki ve sonraki Cumartesilerle beraber üç Cumartesi günü güneş doğmadan önce giderler. İki rekât namaz kılıp yasin okurlar. Dedeye « bir çocuk verirsen bir desti kırarım » diyerek mezarın üzerinden üç taş alırlar. Bunları yastık altına koyarak üzerinde üç gece yatarlar. Sonra taşları bir beze bağlayıp sandıkta saklarlar. O yıl çocuk olursa ertesi sene yine Hıdırellez günü taşları tekrar mezarın üstüne bırakırlar ve mezarın başında yeni bir desti kırarlar. « Bardakkıran Dede » desticilerin pîri imiş. Sağken kendi meslekdaşlarına : « Ben öldüğüm zaman bir dileğiniz olunca mezarıma gelip isteyin, dileginiz olursa mezarımın başında bir desti kırın » demiş.

M — Bazı kadınların kısırlığı tenasül uzvularının eğri olmasından ileri gelirmiş. Bu eğriliği gidermek için ip eğirmeğe mahsus « iğ » denilen âlet kullanılır ki, bu da bir kısırlık ilâcı sayılır.

N — Doğumdan sonra kadından alınan «son» sıcak bir haldeyken içine loğusa baharları konulur ve kısır kadın bunun üzerine oturtulur. Bu ilâç pek müessir telâkki edilir.

İlâcları herkes kendisi yapar ve tatbik eder. Yalnız çömlek tutmak ve iğriliği düzeltmek diğer biri tarafından yapılır. İlâçlarla da kısırlığı zail olmıyan kadının tenasül uzvuna «erkek uzuv» denilir.

Mehmet Halit Bayrı

Gönüller kazınmış vücudlar kalmış,
Havayı deryayı tabım durulmuş,
Heman islâh etsin hazreti Feyyaz,
Dembedem ehli âşk buldu inkıraz,
Acap halkı örtmüş libası gaflet,
Bir yandan hak kırar, bir yandan devlet,
Visâli dilberden anlamaz ahmak,
Şöyle yorulmuş ki sen âduye bak,
Ey (Kenzî) şâire kalmamış rağbet;
Nili Mısırdan da kalkmış bereket

Gençlik menzillerin aşamaz olmuş.
Temevvüç eyleyüp coşamaz olmuş.
Bu çarh kıldı bizi sahibi emraz,
Şimdi kâmil adam yaşamaz olmuş.
Ölüp giderler de almazlar ibret,
Yine halk fiilnden şaşamaz olmuş,
Arar, gezer daim elinde ... k,
Dili çıkmış artık, koşamaz olmuş.
Sırroldu muhabbet bâbı mürüvvet,
Eski çeşmim gibi taşamaz olmuş.

İşte bu Kenzî Edirneden yayan olarak kalkar, Kırklareline Hasîbî'ye gidermiş. Herkesi çok küçük adeseden gören bu kudretli şair, Hasîbî hakkında bir medhiye yazmış :

« Çok diyar gezdim dolaştım şairan seyreledim
Ben Hasibî gibi bir şair suhandan görmedim »

demiş. Hasibî ise Kenzî'yi pek sever ve takdir eder, fakat fazla harabatlığına da acırmış :

« Hikmetinden hiç sual olmaz ilâhi ah fakat
Hazreti Kenzî gibi bir cevheri hâk eyledin »

Diyerek onun kıymetini yükseltmiş. İhtimal ki Hasîbî bu beyti Kenzî-nin vefatına yazmıştır. Bunu pek kestiremiyoruz. Demek ki Kenzî toprağa düşmüş bir cevhermiş Böyle bir cevher Hasibî'nin hayranı olursa artık Hasibî'nin derecesi düşünülsün.

Yine Edirneli bir (Hulkî Baba) varmış. Bu da çok iyi bir şairmiş. Hulkî'nin irticalen şiir söylemekte pek mümaresesi varmış. Kenzî, Hulkî, Hasibî Servet ve Tevfik Beyler, şimdi Edirne mebusu bulunan Bay Faik Kaltakkıranın babası olup Racih ismile tahallüs eden Badi Efendi Kırkkilisede Mahya Baba denilen bağlık mesire yerinde toplaşırlar ve müşaire yaparlarmış. Hulkî'den oradaki kendi hallerine göre irticalen bir şiir söylemesini istemişler. Hulkî hemen şu beyitleri söylemiş :

Namaz kılmaz, oruç tutmaz,
Hocanın sözünü tutmaz,
Mahyada cemler sürerler,
Güzeli gözle öperler,

Sizi gidi kızılbaşlar.
Sizi gidi kızılbaşlar.
Bülbüller gibi öterler,
Sizi gidi kızılbaşlar!

Demiş. İşte bu Hulkî, Hasibî için bir manzumesinde şöyle söylemiştir:

« Ey Hasibî ben değil yalnız, sana âlem muti ! »

Hasibî hakkfnda yaptığım şahsî tetkiklerimde ben onu Nedime yaklaşmış görüyorum. Redifleri intihap etmek, kafiyelerde selâset göstermek sanatını pek muvaffakiyetle yapıyor.

Nesar gamzesi yağmaya çıkmış hali uşşakı,
O yahşi serseri böyle yaman olsun mu derdim ben.
Gazellerle güzeller sayd olur derdim hilâf oldu.
(Hasiba) şairin kavli yalan olsun mu derdim ben.

Başka bir güzel gazelinde de :

Rind olan dünya ve mafihayı versen istemez,
Âşıkın dildardan maksudu bir, dilhahı bir.
Bezmü vaslından cüda kılma (Hasibi) bendeni,
Kıl cemâlinle müşerref ey güzeller şahı bir.

Sonra, kelimelerde terkip var ama takid yok. Üslupta ne kadar güzel bir akış ve müstesna bir akış var. Divan edebiyatının en güzel bir nümunesi.

Bu Kırklarelinin yüksek şairinin hakikî hayatını lâyıkile bilemiyor, ve bulamıyoruz. Değer bilir talebesi Servet Bey Baba ona bir mezar taşı tarihi yazmış. Bunu bize Servet Bey Babanın oğlu olup şimdi kendi malikâneleri olan Ariz Baba Çiftliği sahibi Bay Muhittin Özenbaş gönderdi, onu buraya naklediyoruz :

Hasib Ahmet efendi gibi var mı söylesin bir zat
Cihana farisî ilminde gelmiş Hacei dânâ
Muanii hakikat aşinası, nazımı divan
Fünunu şi'rü inşada o zat Hüssan idi gûya.
Gülüstanını ederken talibine lûtfile takrir
Olurdu ruhu sâdi anda bi şek bülbülü şeyda
O deryayı kemâlin tab'ı paki mevc hiyz olsa
Nisar eylerdi bezmi ehli âşka lülü lala
Yazup şakirdi (Servet) tam tarih kehribarın
Biheşti canfezaya hu deyup gitti Hasib baba [1].

Şâir Kırklarelinin Kara Umur mezarlığında gömülüdür. O cevher de böylece toprağa düşmüş Bektaşi tarikatına intisap etmiş, (Baba) da olmuş. Fakat bâzı aç gözlü Bektaşi babaları gibi babalığı âlemi dolandırmak için yapmamış. Âlim, fâzıl ve pek derin bir şâir ve vakur bir insan imiş.

Bursalı Mehmed Tahirin (Osmanlı Müellifleri) adlı eserinin ikinci cil-

[1] Bu manzumenin faili Servet bey babadan ayrıca bahsedeceğiz.

dinde şuara faslının yüzkırkıncı sahifesinde bir Hasib Ahmed efendiden bahsediliyor. Fahat o zat Bursalı imiş ve o Hasib elifli Hasib imiş. 1116 tarihinde ölmüş. O Hasib, bu Hasib değil. Hasîbî'nin bâzı şiirlerini İstanbulda Fatihde Millet Kütüphanesinde bir yazma mecmuada buldum. Sonra şâirin akrabasından ârzuhalcı Hadi Efendideki şiirlerle karşılaştırdım. Bizim Kırklarelili Hasîbî'nin şiirleri olduğunu tesbit ettim. Ne yazık ki İstanbulda şöhret alan bir şâirden kendi memleketinin haberi yok. Kırklarelinde bu gün sağ bulunan Hasîbî'nin akrabası ve hatta kızı bile vardır. Lâkin şâir hakkında onlardan da malûmat edinmek mümkün değildir.

Hasîbî eserlerinde yalnız gazel değil, koşma tarzını da kullanmıştır. Bay Muhittin Özenbaşın bana göndermek lûtfunda bulunduğu şu koşma ne kadar güzeldir:

Bağı Mesihanın servü bülendi,
Hazreti İsanın hubı pesendi.
Nedir mânî olan zevki vuslata,
Nice sabredelim bunca hasrete,
Tân zülfün gibi belimi bükme,
Can bağına hasret fidanı dikme,
Sana müştak iken zümrei rindan,
Cümle âlem senin haline hayran,

Gülşeni Meryemin handanı dilber.
Hasta âşıkların dermanı dilber.
Saldın bizi yine suyı firkate,
Ağlatma didei giryanı dilber,
Nihali firkati sineme ekme,
Yazıktır esirge bu canı dilber.
Fakat bir (Hasîbî) değildir ey can
Yazdılar defteri divanı dilber.

Yalnız Kırklareli için değil, bütün Türkiye ve Türk irfanı için pek lâzım olan ve yüksek ruhunun başımızın üstünde titrer ve sitem eder olduğunu gürür gibi olduğumuz bu memleket şairini daha iyi anlamıya, daha iyi bilmeye çalışmalıyız.

Hasiîb'nin birbirinden güzel olan manzumelerinden bir kaçını buraya yazıyoruz:

Görenler hattı hılmin ey peri divane olmaz mı
O çeşmi mestine mestan olan divane olmaz mı
Kalup aşkınla hayrette senin biçareler daim
Havayı zülfün ile sakin meyhane olmaz mı
Hilâl ebruların fikreyliyen âşık ciğer küşen
Gezüp meyhane meyhane içüp peymane olmaz mı
Güzel ağyare lutfu yare cevri âdet etmişsin
Ya bir buse inayet eylesen bu câne olmaz mı
Yanup narı firakınla (Hasib) in serteser gönlü
Terahhum etmez isen âkıbet virane olmaz mı

Kemal ehli olan her müminin imanı haktır hak
Musaffadır derunu ârifin irfanı haktır hak
Urfu dersin debistanı ezelden okuyup gelmiş
Ledün ilminde mahir kutbu devranı haktır hak
Urup mir'atı kalbe saykali tevhidi yezdanı
Mücellâ eyle gönlün hanesin mihmanı haktır hak

Tehi sanma bu mevcudatı vaız düşme vesvase
Halâs ol var (Hasibî) gibi sende şeriki ihfadan

Bu gayretgehte sofu âşıkın vicdanı haktır hak
Muhibbi hanedanın rehberi bürhanı haktır hak

Ah bu gün ol goncai handanım andım ağladım
Fikredince çeşmi ahûsun dile geldi hüzün
Sanmanuz dilden hayali gide ol cananımın
Bakışı aklım aluptur çünkü ol sultanımın
Firkati narile yandı şehri dil oldu viran

Ol siyeh zülfü perişan canım andım ağladım
Kalmadı sabra liyakat canım andım ağladım
Gelmedi misli cihana ol gülü handanımın
Bu icelden didei mestanım andım ağladım
Ruzü şeb bu hal ile eyler gönül mürgi figan

Bendesine hiç güler yüz gösterüp vermez aman
Payine yüz sürmeğe koymaz beni ol mahı ru
Dimedi bir kere ey biçare miskin gelberu
Dilde tabım kalmadı çekmekle derdi hasretin
Zerre denlu yok (Hasibî) kemterine rağbetin

Köşei gamda yatup hicranım andım ağladım
Hışmeder yüzüme bakmaz zerre denlu ol peru
Hokkai lâ'li lebi mercanım andım ağladım
Canıma kâr eyledi eyyamü hicrü firkatin
Nicolur halim deyu dermanım andım ağladım

Aldı hicranı gam etrafımı ihsan gidecek
Ciş alam fırak sardı yine her yanımı
Yâdı hasret dağıdup rüştei fikrim sanma
Gülşeni gamda koyup bülbülü şuride sıfat
Rahı avdet gözetüp vadei hayretde(Hasib)

Sanasın sinedeki nakdı dilü can gidecek
Çeşmi firkat zededen yaş yerine kan gidecek
Tarı zülfün gibi bu aklı perişan gidecek
Zarü giryan bizi ol goncai handan gidecek
Haylı dem günlerimiz nalevü efgan gidecek

Geçen gün rast gelüp yare dokundum şöyle dirsekle
Hele neyse çelüp aklın getirdim bezme bin dekle
Görülmüş mü o şuhun bir misali gül bedenlikte
Düşürdüm fırsatı yari gezerken yasemenlikte
Ne mümkündür görümek bir naziri mülkü dünyada
Anı buldum ararken gülşeni hüsnünde tenhada
Menendin alem günü dolaştım bulmadım asla
Cemal bağını seyran ederken bulmuşum ihfa
Mülkümü bilmezem huri midir bir nevcivan gördüm
Bu şeb hemdem olup yarin cemalin çok ayan gördüm

Bana bir nim nigâh etti dili bendetti köstekle
Sarıldım okşadım öptüm o gül ruhsarı istekle
Salınsun iftihar etsün içüp meyler çemenlikte
Sarıldım okşadım öptüm o gül ruhsarı istekle
Gülü ruhsarının renginden . . . . . rengi zibada
Sarıldım akşadım öptüm o gül ruhsarı istekle
Anın medhinde diller lâl olur vasfedemez kat'a
Sarıldım okşadım öptüm o gül ruhsarı istekle
(Hasiba) ruhlarında ben anın envereşan gördüm
Sarıldım okşadım öptüm o gül ruhsarı istekle

Gelecek nüshamızda Servet Bey Babayı anlatacağız.

Vâhit Lûtfi Salcı

KÖYLÜ KADIN

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, ben annemin beşiğinde tıngır mıngır sallanırken kapı çalındı. Kapıyı açtık, sopalı bir nine bize bir sopa vurdu, kendimizi Mercancılarda bulduk. Elimize bir yayı eski tüfenk geçti. Orada bir ahçıya çırak olduk. Tüfekle bir adım attık, kendimizi Sarayburnunda bulduk Orada bir selvi üzerinde büyük bir şahin vardı. Bir tüfek attık, şahin paldır küldür yere yuvarlandı. Şahini aldık, bir adım attık, kendimizi Kasımpaşada bulduk. Oradan kayıkla geçenlere: «Hanımlar, hanımlar, tencereniz varmı?» diye sorduk. «Yok» diye cevap verdiler. İçlerinden biri: «Bir dipsiz tenceremiz var» dedi. Aldık tencereyi, şahini bunun içine koyduk. Şahin pişti, pişti, kabardı, kabardı, yedik, yedik, karnımız şişti şişti, oradan geçen bir vapura atlatık, masala da başladık..

Bir köylü kadın varmış. Bu kadının da iki çocuklarından başka kimsesi yokmuş Kadıncağız her sene yazın tarlada çalışarak hazırladığı zahireyi kış gelince şehire götürüp satar, aldığı paralarla hem kendinin, hem de çocuklarının nafakasını temin edermiş.

Yine böyle bir sene çocuklarının birini heybesinin bir tarafına, diğerini de öbür tarafına koymuş, şehre gitmiş Güç hal ile buğdayları, arpaları satmış. Sonra alacaklarını almış, çocuklarını yine heybesine yerleştirerek yola düzülmüş.

Yolda bir dereden geçmek icap etmiş. Fakat kadın yüklerile beraber geçemememiş. Hemen heybesini indirmiş. Evvela birisini geçirmiş. Diğerini almak üzere döndüğü zaman, çocuğu bir arslanın kaptığını görmüş. Feryat ederek öteki çocuğunun yanına dönmek istemiş. Bir de ne baksın? O çucuğu da bir kurt kapmamış mı?... Zavallı kadıncağız ne yapsın ? Evvelâ arslanın arkasından koşmuş. Bakmış ki yetişmenin imkânı yok. Sonra kurdun arkasından koşmuş, bu da para etmemiş. Naçar kalarak gözleri yaşla dolu olduğu halde köyüne dönmüş.

Biz gelelim çocuklara : Arslan bulduğu şikârını sevinç içinde yuvasına götürürken avcılar tarafından bir tuzağa düşürülmüş. Çocuk da bu suretle kurtulmuş. Arslan avcısı, çocuğu kendisine evlad edinmiş.

Diğer çocuk da kurdun ağzında inlerken bir avcı tarafından öldürülen kurdun elinden bu suretle kurtulmuş. Tesadüfen bu avcı da hayatını kurtardığı bu çocuğu kendi yanına almış. Ona kendi evladı gibi muamele yapmağa başlamış.

Aradan seneler geçmiş. Çocuklar on sekiz yaşına gelmişler. Avcılar

nihayet çocukları yanlarına çağırmışlar. Kendilerine iş bulmalarını, hayatlarını kazanmalarını söylemişler. Çocuklar avcılardan ayrılmışlar.

Bunlardan bir tanesi Halebe gitmek üzere vapura binmiş, kanapenin birine dayanarak düşünmeğe başlamış.

Tesadüfen öteki çocuk da aynı vapura binmişmiş. Vapurda dolaşırken bir çocuğun düşünmekte olduğunu görünce yanına gitmiş. Düşüncesinin sebebini sormuş. Arkadaş olmuşlar. Bunlar kardeş olduklarını bilmiyorlarmış. Çünkü ikisi ayrı ayrı avcılar tarafından kurtarılmışlarmış. Nihayet birbirlerine nereye gittiklerini sormuşlar. Her ikisi de iş bulmağa gittiklerini birbirlerine anlatmışlar. Halepte vapurdan inmişler. Çarşıda, pazarda dolaştıktan sonra bir çömlekçinin yanına çırak girmişler. Fakat nerede yatacaklarını düşünmeğe başlamışlar. Çömlekçi onlara :

— Burada bir ihtiyar kadın vardır, demiş, zavallı iki çocuğunu kaybettikten sonra şehre gelerek hizmetçilik etmeğe başladı. O size yatacak yer bulur. Ona gidin bir kere sorun.

Çocuklar ihtiyar kadını bularak kendilerine yatmak için bir yer vermesini rica etmişler. İhtiyar kadın ise :

— Benim bir odam var, demiş, ortasına perde çekeriz, yarısında siz yatarsınız, yarısında ben.

Çocuklar razı olmuşlar. Akşam olunca çocuklar kendilerine ayrılan yere gelmişler. Kadın da kendi yerinde kalmış.

Çocuklar kendi kendilerine başlarından geçen şeyleri anlatmağa başlamışlar. Kadın da kulak kabartmış. Bunların kendi çocukları olacağını anlamış. Hemen perdeyi kaldırmış :

— Çocuklar, demiş, hikâyenizi bir defa daha anlatın !

Çocuklar anlatmışlar. Kadıncağız nihayet :

— Ben sizin annenizim, demiş.

Kendisini tanıtmış. Birbirlerile kucaklaşmışlar. Çocuklar da kardeş olduklarını anlamışlar. Hep beraber mesut bir hayat geçirmişler.

BÖBREK

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde orta derece de zengin bir ailenin üç tane oğlu varmış. Çocukların babası bir gece eve bir tavuk getirmiş, karısına :

— Bunu kimseye yedirme, diye tenbih etmiş.

Kadın bunu unutmuş. Tavuğun böbreğini çocuğun birine, başını diğerine, bacaklarını da üçüncü oğluna yedirmiş.

Akşam çocukların babası gelmiş. Karısından tavuğu istemiş. Kadın.

— Çocuklara yedirdim, demiş.

Adam fena halde kızmış. Karısına:

— Niçin çocuklara yedirdin, diye sormuş.

Kadın da:

— Çok acıkmışlardı, diye cevap vermiş.

Bunun üzerine adam, çocuklarını çağırmasını söylemiş. Kadın çocuklarının uyuduklarını söylemiş. Adam ise:

— Kaldır şunları, keseceğim, demiş.

Meğer bitişik odadaki çocuklar bu muhavereyi dinliyorlarmış. Kadın, çocuklarının odasına girmek üzere iken onlar pençereden atlıyarak kaçmışlar. Kadın odada çocukları göremeyince kocasına haykırarak vaziyeti haber vermiş.

Biz gelelim çocuklara... Bunların önüne üç yol çıkmış. En büyükleri bir yoldan, en küçükleri diğer yoldan, ortancaları da orta yoldan gitmiş.

Ortanca çocuk, az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, bir köye varmış. Orada bir kahvecinin yanına çırak olmuş. Kahvecinin yanında karın tokluğuna çalışıyormuş. Kahveci de fakirmiş. Akşam olunca çocuk yatmış. Sabah erkenden kalkıp işinin başına gelmiş.

Kahvecinin karısı, çocuğun yatağını kaldırdığı zaman yerde bir torba altın bulmuş. Akşam kocasına:

— Bu çocuk çok uğurlu, demiş. Yatağının altında bir torba altın buldum.

Çocuk ertesi gün güneş doğarken yola çıkmış. Meğer çocuğun başının ucunda altın bulunmasının sebebi, evelce yuttuğu böbreklermiş.

Çocuk, öğleye yakın şehre varmış. Burada bir gün bir handa kalmış. Bu şehirde gayetle zengin bir adamın çek güzel bir kızı varmış. Bunu görmek için bir çuval altın vermek lâzım geliyormuş. Bu memlekette bir torba altın kimsede yokmuş. Çocuk bunu görmek için köşke gitmiş. Kızın yanına çıkmış. Sultan buna:

— Sen bu altınları nereden buldun, diye sormuş.

Çocuk da hiç çekinmeden anlatmış :

— Küçük iken, demiş, annem bana bir tavuğun böbreğini yedirmişdi. İşte bu yüzden her sabah kalktığım zaman başımın altında bir torba altın bulurum .

Çocuk bunları söyliyerek kapıdan dışarı çıkmış. Kız ertesi günü bunu köşke davet etmiş. Çocuğu kızın adamları alıp yukarı çıkarmışlar. Hep beraber içki içmeğe başlamışlar. Kız, içki içiyorum diye su içiyormuş. Çocuk yarım saat sonra sarhoş olmuş. Zavallıyı döğe döğe kusturmuşlar. Beş dakika sonra böbrek çocuğun ağzından gelmiş. Kızın adamları çocuğu alarak yattığı yere götürmüşler.

Sabah olunca uyanan çocuk yatağının altında altın aramış, bir şey bu-

lamamış. Aklına bir akşam evvelki macera gelmiş. Ne yapacağını düşünürken bir derenin yanına gelmiş. Derenin kenarında incir, üzüm, elma ağaçları varmış. Bunlardan elma ağacına çıkarak bir az elma, incir ağacına çıkarak bir az incir toplamış, sonra bir az da üzüm toplamış. İlkönce elmadan yemiş, boynuzu çıkmış, bu boynuz on metre imiş. Üzüm yemiş, boynuzu düşmüş, incir yemiş, eşek olmuş, üzüm yemiş, tekrar insan olmuş. Çocuk:

— Hah, ben şimdi işimi bilirim, diyerek elmaları, incirleri, üzümleri alarak yola düşmüş.

Kızın oturduğu köşkün yanına gelip:

— Elmacı, elmacı .. diye bağırmış.

Bunu duyan kız, elmacıyı çağırıp elma almış. Çocuk elmayı verdikten sonra evine dönmüş. Ertesi günü şehre bir haber yayılmış. Güzel kızın boynuzu çıkdı, diye tellallar doktor arıyorlarmış. Ne kadar doktor varsa köşke getirilmiş. Bu çocuk da maske takarak salkım üzümle saraya gitmiş.

Bir çok doktorlar boynuzu kesiyorlar, fakat boynuzu inadına büyüyormuş. Sıra bu çocuğa gelmiş. Çocuk, kızın babasına:

— Bu odaya benden başka kime girmiyecektir, demiş.

Kızın selâmeti için razı olmuşlar. Çocuk odaya girmiş.

Kıza:

— Eğer, demiş, yuttuğun böbreği bana verirsen boynuzunu düşürürüm...

Kız razı olmağa mecbur olmuş. Kusmuş, böbreği düşürmüş. Çocuk da böbreği alıp yutmuş. Sonra kıza bir üzüm yedirmiş, boynuzlar düşmüş.

Çocuk köşkten çıkarak kendi evine gitmiş. Ertesi gün çocuk incir ile güzel kızın köşküne uğramış. Merdivenlerdeki adamlara birer incir yedirerek hepsini eşek yapmış. Sonra kızın odasına girmiş. Ona da bir incir vererek, kızcağızı eşek yapmış. Köşkten çıkarak başka memleketin yolunu tutmuş. O memlekete varmış. Bir şey almak lâzım gelmiş. Bir altın bozdurarak alacağını, paranın üstünü almış. Fakat bir de bakmış ki o paraların üstünde kardeşinin bir resmi var. Dükkâncıdan vaziyeti öğrenmiş. Eşeğinin üstüne binerek saraya doğru gitmeğe başlamış. Bunu gören kardeşinin askerleri eşeği durdurmuşlar. Çocuk ise ;

— Eşeği tutmayın, demiş, benim kardeşim kraldır.

Askerler:

— Hayır, alamayız, demişler, krala söyliyelim!.

Askerler, krala bir adamın eşek üzerinde saraya geldiğini söylemişler. Kral:

— Bırakın gelsin bakalım, demiş.

Çocuk, kralın yanına çıkmış. Bir çok konuşmalardan sonra kardeş oldukları anlaşılmış. Kral, kardeşine:

— Bırak da eşeği ahıra götürsünler, demiş.

Çocuk ise:

— Ne diyorsun sen, demiş, bu, eşek değil, dünya güzelidir.

Kral ise, şaşırmış, hemen kardeşine:

— Alaymı ediyorsun, demiş.

Kardeşi ise:

— Ne alayı, diyerek eşeğe bir üzüm yedirmiş. Bir dünya güzelidir meydana çıkmış. Kral bunlara kırk gün kırk gece düğün yapmış. Onlar ermiş muradına...

ALTINDAĞIN PADİŞAHI

Evvel zaman içinde zengin bir tüccar, bunun da biri erkek, diğeri kız olmak üzere iki çocuğu varmış. Tüccarın bütün serveti denizde iki vapurda yüklü imîş. Bu vapurların bir an evvel memlekete gelmesini dört gözle bekliyormuş.

Bir gün iki vapurun da denizde kaybolduğunu tüccara haber vermişler. Zavallının bütün serveti bu suretle mahvolmuş, elinde yalnız bir küçük tarlası kalmış.

Bir gün tarlasında kederli kederli dolaşıyormuş. Önüne çirkin cüce çıkmış. Buna:

— Âdem oğlu neden bu kadar kederlisin, diye sormuş

Tüccar evvelâ bu cüceye cevap vermek istememiş. Fakat hatrını kırmağı düşünerek:

— Bütün servetim mahvoldu, demiş Şimdi bu küçük tarladan başka hiç bir şeyim yok. Onu düşünüyor da kederleniyorum

Bu sözlere cüce gülerek:

— Hiç merak etme, demiş, eğer şimdi buradan evine giderken yolda ilk rasgeleceğin şeyi on iki sene sonra bana getirirsen sana istediğin kadar altın veririm.

Tüccar, eve giderken köpeğine rastgeleceğini zannederek cücenin teklifini kabul etmiş:

— Pekalâ, demiş, senin istediğini yaparım.

Bu söz üzerine cüce derhal ortadan kaybolmuş. Tüccar yine kederli kederli evine dönerken yolda oğluna rasgelmiş. Aradan bir ay geçtiği halde cüceden para falan gelmemiş. Tüccar kendi kendine düşünüyormuş. Bir gün fena halde parasız kalmış. Evin damındaki demirleri satıp para kazanmak istemiş, dama çıkmış, demirleri karıştırırken eline bir torba altın gelmiş. Yeniden zengin olmuş. Sevincinden yerinde duramıyormuş

Seneler geçmiş. Oğlu büyümüş. Bir gün cüceye verdiği vâdi hatırlayınca aklı başından gitmiş, büyük bir derde düşmüş. Nihayet meseleyi oğluna açmış. Çocuk, babasının sözleri bitince:

— Sakın korkma babacığım, demiş, ben katiyen cücenin beni almasına müsaade etmem

Böylece adamın vâdettiği gün gelmiş. Baba oğul, cüce ile buluşacakları yere gitmişler. Çocuk yere büyük bir halka çizmiş, babasile beraber bu halkanın içine girip durmuşlar. Bir az sonra cüce gelmiş. Tüccara yaklaşarak:

— Hani ya, demiş, vâdini ifa ediyor musun? Bana verdiğin sözü inşallah unutmadın?

Babasından evvel çocuk cevap vermiş:

— Sen burada ne arıyorsun, çirkin cüce, diyerek halkadan fırlamış, cücenin üzerine atılmış, boğaz boğaza kavga etmişler. Nihayet çocuk mağlup olmuş, cüce, çocuğu bir gölün kenarındaki gemiye bindirmiş·

İhtiyar tüccar artık çocuğunu ebediyyen kaybettiği için müteesirmiş. Ağlıya ağlıya evine dönmüş.

Gemi, gölün üstünde günlerce yürüdükten sonra nihayet altınlarla süslü bir sarayın önünde durmuş. Saray tamamen boşmuş. Cinler tarafından tutulu imiş.

Çocuk gemiden çıkmış, Boş sarayın bağçesine girmiş. Bir başından bir başına bütün odaları gezmiş. En nihayet açtığı bir odada beyaz bir yılanın yattığını görmüş. Bu yılan güzel bir kızmış Fakat cinler onu bağlıyarak yılan şekline sokup bu saraya getirmişlermiş.

Yılan çocuğu görünce sevinmiş, ona:

— Güzel şahzade, demiş, sen beni kurtarmağa geldin. Ben ne dersem hemen yapmalısın: Bu gece on iki siyah cüce, bellerinden zincirler sarkarak gelecekler. Sakın cevap verme, hattâ seni bu zincirlerle dövseler bile sesini çıkarma. Yarın akşam başka on iki cüce gelecek, daha ertesi akşam yirmi dört cüce gelecekler, senin başını kesecekler, yine ses çıkarma ! O gecenin yarısında artık onların kuvveti bitecek, ben de serbest kalacağım, senin yanına geleceğim, seni hayat suyu ile yıkayıp tekrar hayata getireceğim ...

Yılanın bütün bu söyledikleri dediği gibi çıkmış. Üçüncü akşam çocuğu kesmişler. Yılan dilber bir sultan olmuş, çocuğu hayat suyu ile yıkıyarak tekrar hayata getirmiş, sonra onunla evlenmiş.

Sultan çocuğu kendi dağına götürmüş. Bu dağ serâpa altındanmış. Çocuk bu dağın Padişahı olmuş Sarayı da altından inşa edilmiş. Uzun zaman Sultanla beraber mesut yaşamışlar. Sultanın bir erkek çocuğu olmuş.

Bir gün Padişah ihtiyar babasını hatırlamış. Onu görmek arzusuna kapılmış. Fakat sultan gitmesini istememiş :

— Eğer gidersen, demiş, biliyorum, başına büyük felâketler gelecek.

Padişah, karısının sözlerini dinlememiş. Sultan, kocasının hakikaten gideceğini anlayınca, parmağından bir yüzük çıkararak kocasına vermiş:

— Bu yüzüğü parmağına tak, demiş, ne zaman bir ihtiyacın olursa, parmağından çıkar, istediğini dile! Fakat babanın önünde beni görmek isteme!...

Padişah yüzüğü parmağına takarak, karısına, dediklerini tutacağını vâdetmiş, parmağından yüzüğü çıkararak:

— Babamın yanında olmak isterim, demiş.

Gözünü kapamış, tekrar açtığı zaman kendini babasının yanında bulmuş. İhtiyar tüccar oğlunu tanımamış:

— Sen benim çocuğum değilsin, demiş. O senelerce evvel öldü.

Altındağın Padişahı bunu işidince dayanamamış. Gözyaşları içinde:

— Hayır baba, demiş, ben senin oğlunum. Sen vücudumda hiç bir nişan hatırlamıyor musun? Kendi çocuğuna ait bu kadar da bir nişanın yok mu?

Bu sözleri işiten annesi:

— Bizim oğlanın sağ kolunun altında bir frenk üzümü vardır, demiş, öylece doğmuştur.

Çocuk elbiselerini çıkarmış, kolunun altındaki nişanı göstermiş. Annesi ile babası sevinç içinde ağlamağa başlamışlar. Çocuğun boynuna sarılmışlar. Sonra, çocuk, bütün başından geçenleri anlatmış. Altındağdaki güzel karısından, mini mini yavrusundan tatlı tatlı bahsetmiş. Babası bunları işidince:

— Hayır, demiş, sen yalan söylüyorsun. Hiç Altındağın Padişahı bu vaziyette seyyahat eder mi?

Çocuk onlara vaziyeti anlatmağa çalışmış, fakat bir türlü inandıramamış. Çocuk hemen padişahlığını isbat için yüzüğünü çıkarmış, karısının, çocuğunun gelmesini istemiş. Her ikisi de derhal gelmişler. Fakat Sultan son derece meyus olmuş.

Annesile babası, oğullarının hakikaten padişah olduğuna inanmışlar. Beraber yaşamağa karar vermişler.

Bir gün Padişahla Sultan gölün kenarına gezmeğe gitmişler. Padişah, kendisinin gemiye bindirildiği yeri göstermiş. Bir müddet ayakta durduktan sonra ikisi de yorulmuşlar. Gölün kenarına, çimenlere uzanmışlar, derhal uykuya dalmışlar.

Sultan, sözünü tutmadığı için kocasından intikam almak istemiş. Kocası uyurken yavaşca parmağındaki yüzüğü sıkarmış. Çocuğu ile beraber kendi sarayında olmağı dilemiş.

Padişah uyandığı zaman kendisini gölün kenarında yalnız bulmuş. Yüzüğün de parmağından gittiğini görünce:

— Artık babamın evine gidemem, demiş, beni yalancı, sihirbaz zannederler. Her halde karımı bulmalıyım.

Altındağın Padişahı başını dikerek meyus bir halde Altındağı aramağa başlamış.

Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, en nihayet bir dağa gelmiş. Burada üç dev boğaz boğaza kavga ediyorlarmış. Padişahı gören devler:

— İşte, demişler, bu bize hakem olsun, mirası taksım etsin!

Bu miras, bir kılınc, bir saat, bir çift de çizmeden ibaretmış. Kılınca ne zaman: «Kılıncım kalk» denirse, kılınc kalkar, istenilen adamın başını kesermiş. Saata kim malikse, ne olmak isterse olurmuş. Çizmeleri giyen, istediği yere, ne kadar uzak olursa olsun beş dakikada gidermiş.

Padişah bunları işidince:

— Bir defa ben tecrübe edeyim, hanginize vermek icabedeceğini söylerim, demiş.

Saatı almış, bir sinek olmak istemiş. Derhal bir sineğe dönmüş. Sonra kılıncla çizmeyi alıp Altındağda olmağı istemiş. Gözünü açınca kendini Altındağda bulmuş. Sarayı dinleyince içerden gelen çalgı seslerini işitmiş. Sarayın etrafına toplanan halk Sultanın başka bir şehzade ile evlendiğini söylemişler. Padişah elindeki miraslarla içeri girmiş, göze görünmez bir şekilde Sultanın yanında durmuş

Sultan sofrada yüzlerce halk içinde yemek yiyormuş. Padişah, Sultan yemek için eline ne alırsa, içmek için ağzına ne götürürse, derhal elinden alıyormuş.

Sultan bu hali görünce fena halde korkmuş, derhal sofradan kalkıp odasına çıkmış. Padişah da arkasını takib etmiş, Sultan odasına girince kendisini kanapenin üzerine atmış. Ağlıyarak:

— Aman yarabbi, demiş, yine beni cinler bağladı.

Padişah derhal saatı çıkararak kendi şekline inkılâp etmiş:

— Sultanım, ben seni cinlerden kurtardım, fakat sen beni aldattın, ben bu fena muameleye lâyık mıydım, demiş.

Sultan derhal dışarı çıkmış. Bütün ahaliye gitmelerini, düğünün olmıyacağını, Altındağın hakikî padişahının geldiğini söylemiş. Düğüne davetli olan padişahlar, şehzadeler, hepsi bu gülünç netice ile alay etmişler. Padişah bunların müstehzi gülüşlerine kızmış. Hepsinin başlarını kılınçtan geçirmiş. İkinci defa Altındağın Padişahı olmuş. Karısı, çocuğu ile mesut yaşamağa başlamışlar. Onlar ermiş muradına... Biz çıkalım kerevetine...

Naki Tezel

EREĞLİ ŞÂİRLERİ

(Geçen sayıdan devam)

Cana candan haber virir sadai ney anı
Ger idersen istimaa guşü hüşünle himem
Duydular avazı neyden arifan esrarı hak
Anın ehliyetin zahida sen sanma olmuş müttehim
İstimal naye kılsan kendini şayan eğer
Mutlak eylerdin simaa sen o dem bast-kadem
Bahusus ol hazreti mollayı rum ol şemsi din
Ney deminden buyü gülzarı hakikat kıldı şem
Sırrı mevlânaya hüzni idesin kesbi vukuf
Guşu canile sadayi nayi dinle dembedem

*
* *

Bu hasmane nazar söyle nedir bu canıma zalim
Meğer kim girmek ister tigi gamzen kanıma zalim
Seni her kesten efzun sevmişken bu mürüvvet mi
Gamı hicrinle ağu kattın abu nanıma zalim
Cihan ağlariken olmaktasın sen gül gibi handan
Görüp giryanii çeşmi sirişk efşanıma zalim
Seni vakıf ne itmez ruşenii şuleyi ahım
Perişanii ahvaldil-suzanıma zalim
Cefadan tyr cantesire benzer dilde ey hüzni
Dimezdim olmasa harı gül handanıma zalim

*
* *

Fakir isen ganiyülkalp olup şekvayi fakretme
Kerem ummak abestir dehri dunün agniyasından

*
* *

Terki şanü şöhret etsin salikânı rahı hak
Pek geri kalur bu yolda şöhreti şan isteyen

*
* *

Biserüpayii erbabı fenaya hüzniya
Vermedimi tacü tahtı duymadımı ethemi

*
* *

Hüzni veş iklimi hüzne nefyedüp ey şehlevent
Rahı melek şadiye nigran eden sensin beni

*
* *

Yok ebnayı zamanın hiç birisinde vefa şimdi
Meğerkim halkı âlem hep kesilmiş dilrüba şimdi
Beni ol şuha bilmem çeşmi gammazımı gamzetmiş
Gelüp geçti yanımdan dimeden bir merhaba şimdi
Gam erbabı gamda biştserdir fake ehlinden
Cihanda hangisinde bilmezem halkın sefa şimdi
O nadanlar cezayi müşrikini çekseler çokmu
Veren zühada gayret kisbi imale riya şimdi
Gönül bir çeşmi mestin oldu mesti camı aşkı kim
Anın aşkına hüznü olmıyan yok müptelâ şimdi

*
* *

Aleyhinde arınmaz birbirinin merdüman şimdi
Lehinde yok gezen bir kimsenin bir ferdinan şimdi
Kesilmiş halkı alem hedmine beyti dilin mimar
Yapan bir yok nice binlercedir kâbe yıkan şimdi
Cihan alûdei çirkâbı cürm kavmı lûtoldu
Eder tecdid o cürmü her mahalde lûtiyan şimdi
Gözaçtırmaz . . , . halka baranı belâ bir dem
Belâyı dehre yoktur kimsede tabü tuvan şimdi
Nola yekdigerin görmezse hüzni didesi halkın
Zulâmı zulmile doldurdu dehri zaliman şimdi
Meğerkim halk içinde bir sahibi vicdan
Kalur düştüğü yerde hüzniya üftadegân şimdi

*
* *

Mustafavü murtezanın çakiriyiz çakiri
Aline olduk rehi sultana mihnet etmeyiz
Almayız dünyayi dunu bir pula hem biz anın
Zineti bi kıymetine hiç rağbet etmeyiz

*
* *

Dime adem o dilâzareki herdem ide ol
Göre bildiğini bet guluk ile harü zelil
Oda adem midir aya taka zemmam adına
Giybi ademde ider adem olan zikri cemil
Değil adem o ki sui zan ide halka o hep
Adem oldurki ide herkese ol zannı cemil
Sayma adam anı kim kılmaya şefkat halka
Adem oldurki ne mâr incine andan ne de fil
Zahit olsa da behil dahili cennet mi olur
Nara atılsa sahi gülşen olur misli halil
Buhlidüp buhlile alemlere bednam olma
Buhliden olsada derler adına yine behil

*
* *

Ta ezelden böyle taktir eyleyüp ol zülcelâl

Akile ilm, ahmağa bahşeylemiş malü menal
Adli haktan gafil olma bakki malı cahile
İlmini tebdil eder mi eyle âlemden sual

*
* *

Şureşi çunü çeadan akil olur mu reha
Terki aklidüpte mecnun beyaban olmasa

*
* *

Dilberi üftadegânından bir edna aşıkın
Dehrin istigna eder serdarına efradına

*
* *

Naktı ömrüm ah itlâf eylerdim hiç yok yere
Zag-veşlâşe için döndüm dolaştım çok yere
Maslahat malûm iken ben yine durmaz dönerim
Cifehorluk herzegûluk ile herdem tok yere

*
* *

Müfredat başlığı ile ve :

Eğer gerdun gamdarın olursa anda na peyda
Olur miratı dilde aksi didar huda peyda

İle başlıyan uzun parçadan çizilen ve cönkte olmıyan kısımlar :

Yuf olsun hakimi biadle kim rüşvet alup hep
Eder haklıyı haksız haksızı da haklı eyler hep

*
* *

Ger musab isen acebmi bu musibetgâhta
Olmayan kimdirki envai mesaiple musab

*
* *

Hamrı aşkın neşesi vahdet, şarabı marifet
Hiç haram olur mu zahit ademe böyle şarap

*
* *

Dil eğer aşıkı didar isen meyli cinandan geç
Muradın vuslatı canan ise canü cihandan geç

*
* *

Birinin nigübet ahvalini bilmek murad itsen
Karineyle etmek anı istikşaf kabildir

*
* *

Mesti camı gaflet olmuş . . . . . nev'i beşer
İşlediği işte bilmez hayır mı vardır ya şer

*
* *

Zuhuru emri sanma hüsnü tedbire muvafıktır
Zuhuru her bir emrin hükmü takdire muvafıklır

*
* *

Haktan taleb et akil isen hacetin etme
. . . . . koyup sayeyi bicane tabasbus

*
* *

Kimi eyler temellük halika halkın kimi halka
Kimi eyler müsebbibten kimi eyler sebepten haz

*
* *

Nola her nazır mir'atı hüsnün olsa hayranın
Değil leylâsın aldın aklını mecnunu şeydanın

*
* *

Nezdi nadana varup etme yerin narı cahim
Olsada matlubun anda biadet dürrü . . . .

*
* *

Sanmakim ehli vefaya gösterir ruyü vefa
Bivefayı dunadır yine vefayı dehri dun

*
* *

Takup ardına bir kaç it rakibi bet likalardan
Gelür gördüm o tıfli nevres seyrü sefalardan

*
* *

Hüzniya her gördüğün gafletle dost zenneyleme
İçmeğe kanın bilir dendan dendan üstüne

*
* *

Hini ikbalinde istikbal eden hemdemlerin
Vaktı edbarında gördükte seni kaçar geri

Taş basması cöngün sonunda ileride anlatıp eserlerini vereceğimiz (Raci) ile müşterek yazdıkları şu gazel vardır.

Bülbül gibi her şamü seher durma figan et
Ta ol gül ehli dilzarını ıyan et
Ol rütbe figan eyleki çıksın göğe ahın
Dudi siyehi ahını eflâke mekân et

HALK BİLGİSİ

İstanbul - Eminönü Halkevi tarafından çıkarılmakta olan «Halk Bilgisi Haberleri» adında bir mecmua vardır. Bu mecmua şimdiye kadar 52 sayıdan mürekkep kocaman bir yekûn vücuda getirmiştir.

Halk Bilgisi Mecmuasının kendi kadrosu içinde ciddî, olgun, fakat hiç de gösterişe meyil etmiyen bir tavrı var. Bu gösterişsiz faaliyet bir hiç, bir sıfır değildir. Bilâkis, «Halk Bilgisi Haberleri» çok yerinde ve lüzumlu bir ihtiyaca cevap vermektedir.

Dış yapısı bakımından modern tekniğe uygun, ustalığı Avrupalı, içi sosyetenin ruhunu aksettiren, sosyeteden tetkikler taşıyan eserlere susadığımızı söylüyoruz.

«Halk Bilgisi Haberleri» mütevazı kapakları arasında bize geniş halk kitlesinin ruh bakımından fotoğraflarını arka arkaya sıralıyor.

Bir sosyetenin içten, derinden, tarihî seyir içinde nefes alışını bu plâklar üzerinde görebiliyoruz. Sarı kâğıd kapaklarının altında; sessiz asırlar geçirmiş, ruhu kâğıdlara dökülmemiş, zekâya ancak kulaktan gelen müphem bir fısıltı halinde şöyle böyle aksedebilmiş bir halkın dünyasını seyrediyoruz.

Bu dünya; orijinaliteye susayan sanat için sonsuz bir kaynaktır.

Maden ocağından ham demir filizlerini çıkaran insanların gayretine benziyen bir himmetle çalışan insanların mesaisi şimdiye kadar bize bir haylı sanat malzemesi hazırlamıştır.

Üstünde bizim tarlaların ve bizim çiçeklerin kokusunu duymak istediğimiz mısraların, satırları arasında bizim insanlarımızın ruhlarının kımıldamasını arzu ettiğimiz romanların fideliği ancak bu nevi halk bilgisi ola-

---

Üftadelerin derdine derman olur efgan
Efganını üftade isen ezdilü can et
Dök gözlerinin yaşlarını ağla demadem
Cular gibi daim demi eşkini revan et

Arzeyleme ahvalini ağyare hazer kıl
Esrarı dili zarını faşetme nihan et
(Raci) olayım dersen eğer vasılı canan
Kıl canı feda (Hüzni) gibi terki cihan et

(Arkası var)

Sadi Yaver Ataman

HALK TÜRKÜLERİ

(Evvelki sayıdan)

Gelin - Kız türküsü

Deyişler:

Gelin derki:

Haydi gidem hezele
İnce beli sardıralım güzele
İkimiz bir elma olsak çıksak pazara
Olmuşunu mu alırlar yoksa olacağını mı?

Kız derki:

Elmanın iyisini yüne tutarlar
Çürüğünü suya atarlar
Gelinle kızı bir mi tutarlar
Kızın yanağında her sabah gül bulunur hey!

Gelin derki:

Ben yaylamda bir küme arıyım
Gömeçlerin İrvak dolu balıyım
A kız bende güzellerin dalıyım
Var git kız var git oğlan benimdir.

Kız derki:

Ben yaylamı yayladım
İndim alçaklara gönül eğledim
A gelin sende bu sırrı yalan söyledin
Ellenmiş gömeçte bal olur mu hiç.

Gelin derki:

Benim bir altunlu başım var
Elâ göz üzerinde keman kaşım var
Gâvur kızı senin de bir gecelik işin var
Bir gün olur kervan geçer sabah yol olur hey

Kız derki:

Bu dünyada herkes malını övmez mi ?
Altun küpe al yanağı dövmez mi
A gelin senin bin gecene benim bir gecem
değmez mi
Var git gelin var git oğlan benimdir.

---

caktır. Möşahedelerimizin kuvvetli olması şüphesiz ki yerli malı bir sanatın doğması için bize çok yardım eder. Fakat müşahede ruhun derinliğine inemez.

Fakat bize lâzım olan bir mevzuda ham madde olarak kullanılan halk ruhunun inceliklerine, derinliklerine inmektir.

* * *

Gerçi sanatı mücerred bir mefhum, ve aristokrasinin oyunu diye kabul edenler için bu tetkiklerin manası yoktur.

Fakat günümüz sanati, geniş halk kitlesinin ruhunu bir ham madde gibi kullanan ve bu ham maddeden orijinal eser halk eden yaratıcı, ve ilâhlanmış bir kudret diye tanır. Bu bakımdan halk bilgisi çalışmaları tam şuurlu bir faaliyetin eseridir.

(Kurun'dan)

Sadri Ertem

Oğlan derki:

İnüp gelir şu dağların belinden
Çok zamandır çekerim bu aşkın elinden
Gel sevdiğim kurtulalım şu âlemin dilinden
Var git gelin var git o kız benimdir.

(Balıkesir: Dursunbey Kazasında şabanlar köyünden İbrahim, İsmail köyünden Bayram ve Ahmet tarafından söylenmiştir).

* * *

İsparta türkülerinden:

Yürük yaylasında süt bakır bakır
Sevdiğim yosmanın gözleri çakır
Bu gün ben yarimi gördüm dostlar çok şükür

A benim kaymak Fadimem
Her yanı oynak Fadimem

*

Yürükte yaylasında yaylayamadım
Divane gönlümü eyliyemedim
Yare bir sözüm var söyliyemedim

A benim kaymak Fadimem
Her yanı oynak Fadimem

* * *

Türkü:

Al giyer yeşil bürünür
Bir ucu yerde sürünür
Mis gömlekten görünür

Yavru senin memelerin
Çözebilsem düğmelerin

Al giyer yeşil kuşanur
Bir ucu yere döşenür
Eli düğmeden üşenür

Yavru senin memelerin
Çözebilsem düğmelerin

Bağçe duvarından aşdım
Tomurcuk gülleri seçdim
Öpdüm, sevdim helallaşdım

Yavru senin memelerin
Çözülmeyor düğmelerin

(Gıyapta yazılmıştır)

* * *

Ağlama gelin türküsü:

Güzeller de bilmem nerde gezerler
Siyah fes üstüne altun dizerler
Ağlaya sızlaya uçkur çözerler
Ağlama gelin ağlama âdet böyledir
İlin oğlu içer içer söyletir

*

Kahvenin önünde yar beni gördü
Elini ağzına kapadı güldü
Çıkardı cebinden bir elma verdi
Al güzel elmanı ben asker oldum
Cicim ben gider oldum

*

Erenlerin türbesini taşladım
Bilmem sevab bilmem günah işledim
Elma sattım al yanağı dişledim
Ağlama gelin ağlama âdet böyledir
İlin oğlu yaman olur söyletir

(Güdüllü yağcı Hüseyinden zaptedilmiştir).

* * *

Ankara - Beypazarı:

Karaşar türkülerinden

Antikacı Hafız Ali için yakılan türküden bir parça:

Davranda kır atım yokuşa davran
Arkamızdan geliyor bir bölük kervan
Ankara ilidir bizlere seyran
Yüce dağ başında yigit durulmaz
Kır at yorulur da gönül yorulmaz
Beypazarı meskenimiz ilimiz
Gurbet ilde kalır bizim ölümüz

(Bu türküye benzer bir türkü Mahmud Rağıbın Anadolu türküleri ve musiki istikbalimiz adlı eserinde vardır, 13 ncü numarayı teşkil eden bu türküyü buraya yazıyorum):

Konya:

Derebeyi türkülerinden:

Davran kır at davran meydan kötüdür
Arkamızdan gelen düşman uludur
İleri duruldu geri durulmaz
Kelle gıtmeyince kır at verilmez

*
* *

Altı patlarla çerkes vurulmaz
Beypazarı da mesken oldu ilimiz
Kim bilir nerde kalır bizim ölümüz
Kurt belinden aşar beyim bizim yolumuz

Aşağıdan gelir bir bölük kervan
Üç katar devenin önünde ben idim savran
İleri duruldu arkadaş geri durulmaz
İl kızı bulunur arkadaş kardaş bulunmaz

*
* *

Türkü :

Dağda da harman olur mu
Dağda da harman olur mu
Dibi orman olur mu
A kız senin sevilerin
Derde derman olur mu
Derde derman olur mu
Güzelim güzelim yumurtanın sarısı
Hallerimi söylemeden oldu gece yarısı

Ata vurdum gemini
At yememiş yemini
A kız seni alacam diye
Çokça içtim yemini
Çokça içtim yemini
Güzelim güzelim kıra saldım koyunu
Seferberlikte gördüm yarin selvi boyunu

A saman sarı saman
A saman sarı saman
Aman sürmelim sürmelim
Aylar yıllar geçüp gider
Sarılmamız ne zaman
Güzelim güzelim umuzunda yağmurluk
Kızın gönlü var amma anasında gâvurluk

Dağ başı olur duman
Konaktan gelir ferman
A kız senin memelerin
Yıllamış derdlere derman
Güzelim güzelim gökte yıldız sayılmaz
Senin gibi güzellerin cilvesine doyulmaz

(Balat : Dursunbeyde 932 yılında yazılmıştır).

*
* *

Ankara — Ayaş

Güdül Türkülerinden :

İnceden ince duman tüter şu dağın belinde
Burma burma duman tüter şu dağın belinde
Okunmadan fermanım var düşman elinde
Onu yazan yanlış yazmış uyku serinde
Gönder beyim ben yazayım zülfün telinden
Gönder beyim ben yazayım zülfün telinden

Havada turnam sesi gelir kanadı burma
Ağzı dolu yem getirin şekerle hurma
Kız allahın seversen karşımda durma
Kız allahın seversen kârşımda durma
Eyvah olsun gençliğime ben ölüyorum
Aç kapıyı Penbe hanım ben geliyorum

(Güdüllü Yağcı Hüseyinden zaptedilmiştir.)

*
* *

İsparta türkülerinden:

Çözüldü saçım örenim yok
Bakarım yola gelenim yok
Mevladan başka halimi bilenim yok

Aman allah bülbül nerde gül nerde
Felek ayrı düşürdü herbirimiz bir yerde

Evlerinin önü sarı katran
Hiç gussa çeker mi hullesinde oturan
Mukadder ilâhidir bizi buraya getiren

Aman allah bülbül nerde gül nerde
Felek ayrı düşürdü herbirimiz bir yerde

(Arkası var)

H. Turhan Dağlıoğlu